

לאה ניקל הלובי מקום לאמנות

"כבר ראיתי את המראה הזה. פרפרים דקים מאוד והשתקפות ענן על קרח..."

מתוך "השונרא והשמרטלינג", יואל הופמן, ציורים: לאה ניקל

כותרת הספר של יואל הופמן, שיצא גם במהדורה מיוחדת וחתומה עם ציורים של לאה ניקל (1992), קושרת בין שונרא - חתול בארמית (ב"חד גדיא", למשל) עם השמרטלינג - פרפר בגרמנית, שפת אימו של הופמן. חיבור כזה בין עולמות, שיוצר שפה ייחודית, משתקף גם בציוריה המופשטים של ניקל, שאינם מבקשים לייצג מציאות, אלא לייצר אותה באמצעות השפה הפלסטית המיוחדת לה.

הלובי מקום לאמנות שמח לקחת חלק בתערוכה משולשת, שיזמה הגלריסטית והאוצרת נעמי גבעון, המורכבת משלוש תערוכות יחיד של לאה ניקל (1918-2005), שבהן יוצג גוף עבודות רחב יריעה, שנבחר מתוך חמישה עשורי פעילותה של האמנית. שלוש התערוכות יתקיימו בשלוש גלריות הנמצאות ב"לב הישן" של זירת האמנות בתל אביב, אזור שבו פעלו בעבר גלריות מרכזיות, ביניהן גלריה גורדון, גלריה דביר ואחרות. בגלריה גבעון יוצג מבחר ציורי אקריליק על בד של ניקל, בגלריה פרטר יוצגו מחברות ועבודות על נייר, ובלובי מקום לאמנות יוצגו עבודות בצבעי מים ואקריליק וטכניקה מעורבת על נייר, וביניהן אקוורלים מהשנה האחרונה לחייה של ניקל. הבחירה לשותף גלריות שונות במהותן, שחולקות מרחב שכונתי, לוכדת רגע מיוחד החושף בו-זמנית את יצירתה של ניקל מכמה נקודות מבט, ואולי גם משקף את הקירבה בין עבודותיה לאלו של אמנים עכשוויים כמו ג'וזף דדון, שי יחזקאלי וחוּן שיש, שתערוכה משותפת לה ולניקל אצרה נעמי אביב במוזיאון אשדוד ב-2010.

ניקל נדדה בעולם במשך שנות פעילותה, מה שלא היה אופייני לאמניות בנות דורה. היא שהתה תקופות ארוכות במרכזים אמנותיים באירופה ובארה"ב. תחילה בפריז, בשנות ה-50, שם נחשפה לעבודתם של אמנים כמו ד'אן דובופה, פול קלה, אנטוני טאפייס ואחרים. היא החלה לצייר בצבעים עזים, לצד שימוש בשחור על משטחי בד חשופים. בשנות ה-60 ואחר כך שוב בשנות ה-70 שהתה בניו יורק, שם שיכללה את השפה האמנותית שלה ברוח התקופה, כשפעלה לצד אמני המופשט האקספרסיוניסטי כמו ג'קסון פולוק, מרק רותקו, וילם דה קונינג, שעבודותיהם התאפיינו בג'סטה גופנית גדולת ממדים וגברית בעיקרה. היא הושפעה גם מאמני פופ ארט וגרפיטי, כפי שניכר בכתב שהחל להופיע בעבודותיה, כמו "ים" בכמה צבעים בעבודה ללא כותרת ("ים שחור") מ-1976, או בחתימת השם שנעשית חלק אינטגרלי מהציור.

כשחזרה לישראל הביאה בעבודותיה משב רוח אחר, נטול זיקה מקומית, שונה מהמופשט הלירי של "אופקים חדשים", או מ"דלות החומר" הנזירית והמושגית. נדמה שעבודותיה של ניקל לא מבקשות פרשנות או פענוח, וגם לא חיבור להיסטוריה או לפוליטיקה, אלא התבוננות במעשה הציור עצמו, באנרגיה המשוחררת שלו ובאמונה במדיום שהוא מבטא. פעולת הציור מנסחת מצב תודעתי קיומי (הקשור גם להלך הרוח האקזיסטנציאליסטי שניקל ספגה בפריז) ונובע מחופש מייצוג וביטחון במחווה המופשטת הצבעונית על הבד

או הנייר, מצע שתמיד זוכה לנוכחות חושנית, כמו גם שוליו. זהו ציור שנראה כנובע מפעולה ספונטנית, המסלקת התלבטות או תכנון מראש, לצד חזרה על מופעים קבועים בגרסאות רבות הנעות בין מקריות לשליטה. בהשוואה לעבודות הגדולות על בד, שהן מופע מורכב של משקלי צבע, כתם וקו היוצרים מארג מופשט המזוהה עם יצירתה של ניקל, העבודות על נייר המוצגות בלובי הן מעין יצירות סולו אינטימיות. בחינה של ניירות אלה, המהווים גוף עבודה מרכזי ועצמאי, שהתקיים לצד העבודה על הבדים, מאפשרת התבוננות בתהליכי עומק של יצירתה של ניקל. עבודות הנייר הקטנות מבקשות מבט אינטימי לא רק בגלל גודלן, אלא גם משום המחווה הציורית המופחתת שלהן. בכל נייר נגיעות בודדות, מצומצמות בהיקפן, בצבעיהן המונוכרומטיים לפרקים. על אף הרזון היחסי שלהן, העבודות מהדהדות עולם פלסטי מובהק, המתמקד בזיקה בין קו/ים לכתם/ים ולשולי הנייר, לצד יחסים בין צבעים דומים או לחילופין מנוגדים. כך, למשל, במרכזה של עבודה מ-1991 צורה כמעט גאומטרית עשויה קווים הנמתחים בין כמה נקודות בצבע חום בדרגת סמיכות משתנה, ומעליה כמה נגיעות מברשת בצבע כתום "ניקלי", שכמו נלקחו מציור מים יפני, וכל אלה יוצרים מצג המדלג בין עומק לשטיחות.

ב-2005, השנה שבה הלכה לעולמה, יצרה ניקל סדרה של אקוורלים - עבודות על נייר מתוך בלוק סקיצות, שבכולן צורה מרכזית אחת, כשהצבעוניות מוסיפה "דקירה" לקומפוזיציה המופשטת והחידתית. בחלק מהעבודות משטחי הצבע כלואים בתוך מסגרת עשויה כתמים אמורפיים, הזולגים לעיתים לתוך הצורה ופוערים בתוכה חללי עומק שנראים כמו ארובות עיניים או בארות. באחרות הקומפוזיציה נמתחת כמעט מקצה לקצה במריחות של קווים, קווקווים, על מצע של צבעוניות חומה-סגלגלה כמעט רעילה. בעבודות אחרות, מעט גדולות יותר מאותה שנה, נוכחותה של המסגרת הכתמית מחלקת או מכסה את המצע הצבעוני או הדימוי המופשט שבתוכה, ויוצרת מעין "דגלונים" החוגגים את מה שניקל כינתה "הפשטה מבוקרת".

אוצרת: אורית מור

ספטמבר 2022